

Permeabilitat, dissidències i marges. Límits i possibilitats dels museus i la cultura més enllà de les institucions culturals.

Aquesta ponència està escrita a dues mans i, d'alguna manera també formulada a dues veus. La companya que havia de venir avui, per la seva trajectòria, en l'àmbit de la gestió i la mediació cultural, era molt oportuna la seva presència està actualment en situació de baixa laboral per ansietat. En el marc de la trobada d'avui em sembla oportú i important assenyalar-ho doncs lluny de voler caure en la victimització, la situació que ha portat a la nostra companya a haver de finalment estar de baixa no és ni per molt excepcional, sinó més aviat territori comú en sectors tan precaritzats com el cultural.

Hi ha molt de polític en la forma en què s'aborda la salut laboral i la salut mental de les treballadores, i una forta vinculació amb les lògiques neoliberals d'explotació dels subjectes. Com s'ha assenyalat sovint, Mark Fisher entre d'altres, hi ha una forta i problemàtica correlació entre els trastorns d'ansietat i estrès, i els modes de vida de les societats capitalistes. Afegiria que aquesta correlació es fa més forta en situacions d'inestabilitat i precarietat laboral, i per al tema que ens ocupa, en particular, en indústries com la cultural, on la precarització laboral és la norma.

Remedios Zafra parla de subjectes en permanent situació de "esgotament transvestit", autèntic motor per al sistema cultural, l'engranatge del qual funciona a base de becàries sense sou, contractes per hores, interines, externalitzades, temporals i autònoms errants. La responsabilitat a aquesta problemàtica omnipresent s'individualitza, posant el focus sobre les treballadores i ignorant la seva dimensió social. Les baixes mèdiques ofereixen com a única solució psicofàrmacs que puguin anestesiar i silenciar el malestar; intentant activar químicament els cossos, perquè aquests tornin a ser productius amb la major celeritat possible, sense atendre ni per un segon les ments que allotgen aquests malestars o les estructures que els provoquen. Per a Femart una de les respostes al malestar individual ocasionat per aquesta situació és la seva organització col·lectiva. El suport mutu i la resistència compartida són elements fonamentals per a subvertir aquesta realitat desagradable que ens toca viure. També és per això que les paraules que compartiré aquí són també un treball col·laboratiu, com tot el que fem...

Aquests dies, mentre pensàvem en com organitzar algunes reflexions crítiques que assenyalin els límits i contradiccions que les institucions culturals hegemòniques, des d'una perspectiva transfeminista, vam rebre l'horrible notícia sobre la massacre a Melilla i la impunitat amb que les institucions del nostre país reaccionaven.

És per això, que tot i que sabem perfectament que pot resultar excessivament radical pel públic aquí present voldríem fer un paral·lelisme entre algunes maneres d'operar (potser inconscients) de les institucions culturals i les polítiques migratòries. També perquè ens sembla absolutament demencial haver vist en els últims mesos com tots i cadascun dels museus i espais institucionals es bolcaven amb les persones refugiades de la guerra d'Ucraïna, oferint espais, visites, programes i manifestant públicament el suport a aquestes persones desplaçades i en canvi trobar-nos ara amb el seu silenci i, fins i tot desinterès, per les persones migrades, maltractades i assassinades per racisme estatal en el nostre país. Per a fer-ho farem servir una frase molt senzilla que utilitzen les companyes de la

Frontera Sur i de l'Associació Pro Derechos Humanos de Andalusia per explicar les polítiques migratòries institucionals. La frase es divideix en tres parts, la primera:

- 1- Que no salgan! El primer aspecte es evitar a tota costa que les persones d'un país surtin, per això s'enforteix el control fronterer i s'externalitza a empreses de mercenaris privats com frontex. Al mateix temps que es fa palès l'absència de vies legals i segures de migrar.

En els cas dels museus durant molt de temps la proposta ha estat semblant, que res surti del discurs històric oficial. Els museus esdevenien aparell ideològics en tota regla, màquines de re-producció i legitimació de la ideologia dominant, racista, patriarcal i capitalista. Així plantejada podríem pensar que aquesta situació cada vegada s'ha anat esquerdant gràcies majoritàriament als moviments socials i de base que a través de pressió i resistència han anat okupant aquest discurs hegemònic i exigint la seva obertura.

Davant d'aquest risc de transformació sistèmica propiciada per la pressió dels moviments organitzats de resistència, igual que davant del risc que les persones abandonin el seu país d'origen a la recerca d'alternatives de vida, se'ns presenta la segona part de la frase, i la segona situació que ens ocupa:

- 2- Si salen que no lleguen! En termes de polítiques migratòries això implica sistemes de vigilància, balles, guàrdia... bàsicament formes de repressió directa.

En el cas de les institucions culturals, generades en el marc del sistema capitalista, aquest lema es traduiria si les transformacions sobre el discurs històric oficial es donen, si efectivament la història s'assumeix com a constructe i lectures feministes, antiracistes poden irrompre en l'espai institucional aquestes han d'arribar de manera només temporalment efectiva o directament innòcua.

Aquí és interessant pensar que el canvi que estan operant els museus cap a la mediació genera un espai institucional que es vol presentar diferent al seu públic. Un espai que vol obrir temes i àmbits de conflicte i de discussió però que al mateix temps no els assumeix de forma permanent. Una mediació que mai és neutral, el conflicte mai és pel museu sinó per les usuàries... Interessant recordar el concepte de Laura Trafi i Montse Rifà "el MACBA és com una rentadora que ho deixa tot blanc" (reflexió en relació a la difícil inclusió de diferències i gèneres alternatius).

Això em porta l'última part de la nostra frase, recordem: Que no salgan, si salen que no lleguen...

- 3- **Y si llegan que se les detenga y se les expulse:** en l'àmbit migratori aquí ens trobem amb les detencions en calent, els centres de privació de llibertat, les presons administratives CIEs, CATES, CETIs... així com expulsions i devolucions.

En el nostre paral·lelisme podríem assenyalar aquí que les polítiques laborals i les formes d'extracció de plusvàlua dels moviments socials que operen dins les institucions

Ens trobem aquí amb el fet que quan més alternatius i transformadors semblen els discursos de les institucions més precaritzades es troben les persones que hi treballen. Les institucions culturals són un dels espais paradigmàtics de les noves formes de contractació posfordista caracteritzades per la discontinuïtat, la mobilitat, la flexibilitat i la precarietat (pensem en el personal de sala, les educadores o els artistes en col·laboració). D'alguna manera treballar en cultura s'ha convertit en el bastió del treball precari i autònom (allò que interessa més al neoliberalisme) i a més a més ho ha fet presentant-se com una imatge de revolució laboral positiva: temps creatiu, llibertat horària, empoderament, estil...

La classe creativa se'ns presenta com un col·lectiu allunyat i separat de la classe treballadora.

Cada vegada més les institucions externalitzen els seus serveis més fonamentals, promouen beques i treballs per projectes temporals com una manera d'ampliar la diversitat al museu. Aquestes formes, no ens enganyem, serveixen al sistema. Els projectes, les persones així com les possibilitats de canvi es converteixen en un aspecte caduc, temporal, precari...sense força o consistència suficient per articular transformacions a llarg termini. Des de FemArt creiem que aquesta relació entre institucions culturals, classe creativa i neoliberalisme s'ha d'explicitar i treball en profunditat. Els espais culturals i artístics podrien ser un lloc de transformació revolucionària de les formes mateixes de producció i no l'estetització dels modes d'explotació vigents.

Això ens porta inevitablement a assenyalar com el museu treu plusvàlua d'aquestes formes precàries de contractació i treball això com d'aquesta inclusió light de les dissidències i lluites. *Y si llegan que se les detenga y se les expulse*, que puguin estar el temps suficient per articular canvis i transformacions, que no s'obrís llocs de treball fixe, les col·leccions permanents, que els estatuts, les missions...no varin els seus pilars estructurals...

No ens enganyem, les institucions extre un molt benefici per la poca inversió que li suposen. El museu no torna res als moviments col·lectius, de tornar alguna cosa els hi torna, una mica de presència, a les artistes individuals, però mai a la lluita. L'intercanvi no es institució-col·lectiu en lluita, sinó institució-individu, com ho són totes les transaccions capitalistes, mai torna als moviments a través dels quals l'artista es representa d'aquells. Per això els/les artistes i les investigadores ens trobem implicats en aquest joc.

És aquí on trobo que s'ha de tenir una trobada/lluita frontal amb les institucions (quan la hipocresia és obvia, és llavors que s'ha de dir la veritat). Doncs és aquesta extracció de plusvàlua que va desarmant els moviments però també les energies de les persones que hi treballem des de dins. Un bon treball seria pensar quines maneres tenim els moviments activistes i les persones treballadores no assalariades d'evitar aquesta sustracció.

Per últim i en relació al punt anterior, la politització de temporada, les accions puntuals i efímeres estan articulada de tal manera que mai es pugui visibilitzar, exposar o practicar una proposta revolucionària de llarga durada doncs això suposaria donar eines a les persones visitants, de manera sistemàtica, per a ampliar l'imaginari...transformar-lo. La institució per a tenir agència social transformadora hauria de transformar-se a sí mateixa amb la radicalitat que els moviments socials i les lluites de base exigeixen acabar amb el status quo.

Ja fa uns anys, Femart va organitzar un cicle de xerrades al voltant d'una mostra que vam titular "Tocades però no ferides per la institució" amb aquest títol no volíem ometre les múltiples violències que les diverses institucions (museus, estat, família, església, nació...) exerceixen sobre uns cossos més que d'altres. Sinó que volíem posar l'accent en el tocar, insistir en la dimensió relacional que tenim amb aquestes institucions, no ens volem reconèixer víctimes d'elles, sinó implicades en una relació cada vegada menys consentida; precisament perquè es tracta d'una relació abusiva no hem de perdre massa temps en justificar-la, defensar-la, sinó que hem d'assumir que no-tot es pot resoldre des de les polítiques institucionals.

Ens agrada pensar que nosaltres okupem aquest espai de negativitat. Un espai que es contraposa a la negativitat totalitaria/autoritaria i que com anuncia el filòsof Byung-Chul Han és un espai que fa front a la societat del positivisme capitalista.

També hem de recordar aquí que es molt important distingir les institucions dels objectes que guarda, sempre susceptibles a propiciar altres maneres de fer i pensar. Les pràctiques artístiques com les persones son constitutivament dinàmiques, el moviment és consubstancial a la seva idiosincràsia. És per això que no hi haurà cap límit ni discursiu, ni físic que pugui anul·lar aquesta potència.

L'estimulació d'aquesta potencia transformadora és l'àmbit de resistència creativa que impulsa FemArt i que volíem compartir amb vosaltres avui. Convidant, potser més aviat, desafinat a les institucions presents a okupar també la seva negativitat i participar d'una transformació efectiva, doncs no pot existir transformació sense autotransformació.

Col·lectiu FemArt